

## **Egy rendelet – több ezer eljárás**

**Joó László Ádám**

**Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen**

### *Bevezetés*

1940. augusztus 30-án a húsz éve tartó magyar revíziós politika elérte talán legnagyobb sikerét: a trianoni békeszerződés által a Román Királyság részévé vált Partium és Erdély egy része – több mint 43 ezer km<sup>2</sup>-nyi terület – visszatért a magyar állam fennhatósága alá. Azokban az években összesen négyszer gyarapodott az ország területe, de mind nagyságában, mind népességszámában Észak-Erdély számított a legjelentősebbnek.

Azóta számos történelmi tárgyú mű keletkezett, amely a terület birtokbavételét hivatott feldolgozni, de mindidáig a jogtörténet nem sok szót ejtett erről. Pedig az a tény, hogy egy ekkora országrész a XX. század közepén visszakerült a magyar állam fennhatósága alá, felveti azt a kérdést, hogy két évtized után miként lehetett visszailleszteni a Magyar Királyság jogrendszerébe. A több évig tartó, folyamatos reintegráció alapjául a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrésznek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről szóló 1940. évi XXVI. törvénycikk 3. §-a szolgált, amely felhatalmazta a kormányt mindazon intézkedések megtételére, amelyek a visszacsatolt terület közigazgatásának, törvénykezésének, *közgazdaságának* és általában *egész jogrendszerének* az ország fennálló jogrendszerébe való beillesztése végett szükségesek voltak. A törvénycikk kihirdetését követő hónapokban számos kormány- és miniszteri rendelet lépett hatályba, amelyekkel fokozatosan váltották fel Románia jogszabályait.

Ezek közé tartozott a m. kir. minisztérium 1440/1941. M. E. számú rendelete (a továbbiakban: alaprendelet), amely a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrészekre terjesztette ki az ingatlanokra vonatkozó magánjogi jogszabályok, így többek között az osztatlan közös legelőkre, a vitézi telekre és a társasháztulajdonra vonatkozó törvények és rendeletek hatályát. A kormány célja elsősorban a huszonkét év óta kialakult földbirtokviszonyok megváltoztatása volt, hiszen az alaprendelet 6-8. §-ai lehetővé tették polgári peres és nemperes eljárások megindítását olyan esetekben, amelyekben a forradalom és a román fennhatóság 1918. és 1940. közötti időszakában ingatlan tulajdonjoga hatósági kényszer alatt vagy más módon szállt át, és a korábbi tulajdonost ebből kifolyólag károsodás érte. A jogszabály nemcsak számos eljárás megindítását eredményezte (Tóth-Bartos, 2012, 108.), hanem a jogászok heves vitáját is, ami a kor jogi témájú folyóirataiban követhető végig. A következőkben erre a vitára és a vonatkozó bírói gyakorlatra tekintettel idézem fel e jogszabály néhány évig tartó alkalmazását.

## *In integrum restitutio*

Bár nem ez váltott ki nagyobb vitát, mindenképpen érdemes foglalkozni az alaprendelet 6. §-ának azon rendelkezésével, amely lehetőséget biztosított a károsodott félnek arra, hogy a visszacsatolt országrészen fekvő ingatlan elidegenítésére vagy megterhelésére vonatkozóan 1918. október 28-tól 1940. szeptember 15-ig terjedő időben (az őszirózsás forradalom kitörése és az említett terület visszafoglalása között) kötött jogügyletet megtámadja, és az ilyen jogügyleten alapuló telekkönyvi bejegyzés törlése iránt keresetet nyújtson be az illetékes bírósághoz. Bár az alaprendelet nem határozta meg, perindításra jogosult volt a korábbi tulajdonos, az egyetemes jogutódja és a telekkönyvön kívüli tulajdonos is, a bírói gyakorlat szellemében (Harsányi, 1943:274).

Egyéb jogszabályi felhatalmazás mellett ezt azon az alapon is megtehetette, ha az ügyletet súlyos anyagi vagy más károsodással fenyegető, és a jogszerző fél érdekét szolgáló hatósági intézkedés vagy más hatósági közvetlen vagy közvetett kényszer, vagy valamely kényszerítő hatósági intézkedés kieszközlésével való fenyegetés hatása alatt kötötte meg. Példaként említhető, hogy a terület Romániához csatolása után 1923-tól falusi ingatlantulajdonnal kizárólag román állampolgárok rendelkezhetek, így azok, akik meg szerették volna tartani magyar állampolgárságukat, hamar meg kellett, hogy váljanak ingatlanuktól. Ha öröklés útján szerezték volna meg, rövid határidőn belül el kellett idegeníteniük (Glósz, 1942:2).

Nem volt figyelembe vehető a hatósági kényszer vagy fenyegetés, ha az ügyletkötési akaratot jelentősen befolyásoló más belső vagy külső tényező közrejátszása is fennforgott, így az eladó pusztán emiatt is elidegenítette volna az ingatlanát. Ilyen tényezőnek számított az elidegenítő személyi körülményei mellett, valamely különös kedvező értékesítési lehetőség, a kapott vételár előnyös felhasználásának lehetősége, az adósságteher könnyítésének célzata is (Glósz, 1942:5).

A fenti időintervallumban (1918-1940) megtartott hatósági árverés útján való ingatlanszerzést a korábbi tulajdonos szintén megtámadhatta, és az árverési vétel alapján bejegyzett tulajdonjog kitörlése iránt keresettel élhetett, ha az árverést eljárási vagy más jogszabály megsértésével rendelték el vagy tartották meg, a jogszabálysértésről az árverési vevő tudott (tehát rosszhiszemű volt), és az ingatlan még az ő tulajdonát képezte. A felsorolt konjunktív feltételek között szerepel a jogellenesség, amelynek hiányában nem lehetett megtámadni a hatósági árverés útján történt ingatlanszerzést (e § alapján).

A telekkönyvi bejegyzés törlése iránt a keresetet – mind a 6. § alapján, mind a visszacsatolt területen az 1940. évi augusztus hó 30. napján fennállott, vagy a hatályba lépő magyar jogszabályok alapján – az alaprendelet hatálybalépésétől (1941. február 23.) számított egy év alatt meg lehetett indítani akkor is, ha a törlési per megindítására, illetőleg a perindítási szándék bejelentésére egyébként irányadó határidő már az

alaprendelet hatálybalépése előtt, vagy a hatálybalépésétől számított egy évnél rövidebb idő alatt járt le.

Megjegyzendő, hogy ez a rendelkezés csak a további (tehát a második és azt követő), jóhiszemű jogszerzők ellen indítható keresetek határidejét hosszabbította meg, hiszen a hatályba lépő egyéb jogszabályok alapján a közvetlen jogszerző (az ingatlan első, új tulajdonosa) és a további, rosszhiszeműen vagy ingyenesen szerzők ellen enélkül is volt mód az igényérvényesítésre (Ruszthi, 1943:98-99).

A 6. § alapján az időközben nyilvánkönyvi (telekkönyvi) jogokat nyert személyek elleni joghatállyal csak akkor lehetett pert indítani, ha a perindítási szándékot az alaprendelet hatálybalépésétől számított hatvan nap alatt a telekkönyvi hatóságnál bejelentették. Ezt a határidőt a 2780/1941. M. E. számú kormányrendelettel 1941. június 30-ig, a 4730/1941. M. E. számú kormányrendelettel 1941. augusztus 31-ig, végül a 6340/1941. M. E. számú kormányrendelettel 1942. február 23-ig hosszabbították meg. Ez a bejelentés telekkönyvi bejegyzés tárgyát képezte. Ha bíróság eleget tett a kereseti kérelemben foglaltaknak, ítéletében kötelezte a vevőt az ingatlan visszaadására, az eladót pedig a vételár visszafizetésére, ezzel helyreállította az eredeti állapotot (in integrum restitutio). A kapott vételár értékének visszatérítésére és az esetleges beruházások értékének megtérítésére a bíróság a felek életviszonyainak megfelelő méltányos halasztást vagy részletfizetési kedvezményt adhatott. Ilyen esetben az ingatlan átadására kötelezett fél az ingatlan átadását nem tagadhatta meg, a bíróság azonban a halasztás vagy a részletfizetés kedvezményét biztosíték adásához köthette.

### *Súlyos kár – aránytalan nyereség*

Amennyire egyértelmű és magától értetődő volt a 6. §, annál több vita, téves értelmezés és tisztázás forrásául szolgált a következő szakasz, amely lehetővé tette, hogy az, aki ingatlanát 1918. október 28. és 1940. szeptember 15. között árverés vagy más hatósági intézkedés (határozat) folytán, vagy az említett időben befejeződött elbirtoklás vagy a ténylegesbirtoklás alapján való telekkönyvi bejegyzés következtében veszítette el, vagy jogügylettel elidegenítette és ennek következtében súlyos kárt szenvedett, a szerző fél pedig a méltányossággal ellentétben aránytalan nyereségre tett szert, az alaprendelet hatálybalépésétől számított egy év alatt (1942. február 23-ig) a szerző féltől károsodásának méltányos enyhítését követelhetette az ingatlan egy részének visszaadása, pénzbeli vagy más módon való kártalanítás útján.

Okkal merült fel a kérdés, hogy mi számított súlyos kárnak, illetve a méltányossággal ellentétben álló aránytalan nyereségnek? Egy nagyváradi ítélőtáblai bíró akképp foglalt állást, hogy a kár összege a vételár értéke és az esetleges beruházásokkal elért értékemelkedéssel csökkentett aktuális forgalmi érték közötti különbözet, az aránytalan nyereség pedig a szerzéssel felmerült költséggel nagyobbodó vételár értéke és ugyancsak

az esetleges beruházásokkal elért értékelkedéssel csökkentett aktuális forgalmi érték közötti különbséget. Ebből arra az álláspontra jutott, hogy a kártalanítási igény feltételül szabott súlyos kár és aránytalan nyereség akkor forog fenn, ha a kapott, illetve az adott ellenérték az ingatlan valóságos értékénél legalább 25%-kal kisebb. Javasolta, hogy a jogalkotó ezzel egészítse ki az alaprendelet 7. §-át (Harsányi, 1942:133). Az értelmezés- és kiegészítésképpen alkotott 3000/1942. M. E. számú kormányrendelet ezzel szemben azt a különbséget tekintette kárnak, amely az ingatlannak az elidegenítés, illetőleg a tulajdonjog elvesztése idejében fennállott értéke és az ellenszolgáltatásnak a teljesítés idejében fennállott értéke között mutatkozott (tehát a kormány az ingatlannak nem az eljárás alatt fennálló, hanem a múltbeli elidegenítéskori értékét vette alapul), és továbbra sem határozta meg a súlyos kár és az aránytalan nyereség fogalmát, sem a mértéküket.

A jogkereső közönség bizonyára a bíró úr (és az ítéletábrák 1941. decemberi) értelmezését tekintette mérvadónak (már csak amiatt is, mert a 7. § alapján 1942. február 23-ig lehetett eljárást indítani, a 3000/1942. M. E. számú kormányrendelet pedig 1942. május 12-én lett kihirdetve, és két nappal később lépett hatályba), ami abból látszik, hogy a 7. § alapján a peres és nemperes eljárások 95%-át 1942 februárjában indították az érdekelt felek, amikor az ingatlanok pengőben kifejezett értéke 25-35%-kal magasabb volt az 1940 szeptemberében kialakult értéknél (Hegedüs, 1942:184).

Ellentétes álláspontra helyezkedett az a székelyhídi járásbíró, aki a kormány szándékával összhangban, de jóval a kiegészítő rendelet előtt elvetette a súlyos kár számszerűsítését vagy definiálását. Véleménye szerint esetenként szükséges megállapítani a kár mértékét és súlyosságának voltát, amit az eladó személyi körülményei mellett az ingatlan fekvése is befolyásol, hiszen nem ugyanúgy jelentkezik a kár egy minden földjétől megváló földműves és egy kisiparos oldalán, valamint a trianoni magyar-román határ mentén (ahová sok román földművest telepített a román állam) sokkal kisebb vételárat kaptak az eladók a kisajátított ingatlanokért, mint keletebbre (Hegedüs, 1942:184-186). Véleményem szerint nem a kár megállapításánál volt célszerű figyelembe venni az eladó személyi körülményeit, hanem a méltányos kártalanítás megállapításakor, a vevő személyi körülményeivel együtt.

Egy másik nagyváradi ítéletábrai bíró az alaprendelet szükségességét azzal indokolta, hogy a rendes magánjogi kárfelelősség ezekben az esetekben nem lenne alkalmazható (hiszen nem értelmezhető a kár, azt előidéző magatartás és a kettő közötti ok-okozati összefüggés, mert a vevő a korábbi értékviszonyoknak megfelelő vételárat fizetett), de az a tény, hogy abban a huszonkét évben különböző tényezők miatt nem mindig alakulhatott ki az ingatlan való értékének megfelelő értékviszony, megalapozottá teszi. Azzal támasztotta alá érvelését, hogy ez idő alatt az ingatlanok forgalmi értéke nagyjából a tízszeresére nőtt, míg a lej értéke csak egyharmadára csökkent (Borbély, 1942:126-129). Tehát az értékviszonyok éروتeljes változása miatt sokkal kedvezőtlenebbül járt az, aki az akkor éppen aktuális alacsony áron adta el az ingatlanát, mintha

néhány évvel később idegenítette volna el, amikor már esetleg a vételár a korábbi többszörösét is kitette volna. Emellett a vevőnek az ingatlanba fektetett korábbi pénze megsokszorozta önmagát.

A károsodott fél az első bekezdésben meghatározott kártalanítást nemcsak az ingatlan közvetlen megszerzőjétől, hanem a további szerzőtől is követelhette, amennyiben ez utóbbi jutott az ingatlan megszerzésével a méltányossággal ellentétben álló aránytalan nyereséghez. Így adott esetben a sokadik vevőt is érinthette az eljárás.

Ha az ingatlan átruházására vonatkozó jogügyletet 1914. július 28. és 1918. október 27. között (az első világháború kezdetétől az őszirózsás forradalom kitöréséig terjedő időszakban) kötötték, a vételárat azonban a vevő 1918. október 27. után akként egyenlítette ki, hogy ennek következtében az eladó méltánytalanul súlyos kárt szenvedett, az eladó szintén kérhetett kártalanítást. „Ebben az esetben nem az eladás tényéből ered a károsodás – következtetett egy nyugalmazott kúriai tanácselnök –, nem kell tehát vizsgálni, hogy a vételár megfelel-e a valóságos értéknek; hanem a károsodás a vételárnak leiben való megfizetéséből ered. Pl. az ingatlan vételára volt 2000 K. [korona]; a vevő kifizette a vételárt leiben (1 lei egyenlő 2 K.) 1000 leije; ez az 1000 lei azonban a kifizetés idején csak 200 P-t [pengőt] tett. A 2000 K. vételár az eladás idején 1800 ar. k.-nak [aranykoronának] felelt meg, vagyis 2088 pengőnek. Ehelyett az eladó csak 200 P-t kapott, elvesztett tehát 1888 pengőt. Ez a kára; ennek méltányos enyhítését követelheti. Ez tehát lényegében átértékelési eset. A román jogszabályok szerint nem volt átértékelés; azért tekintettel a lei nagymérvű romlására, helyes a rendelet álláspontja, hogy ezzel az intézkedéssel segíteni kívánt az ilyen helyzeten” (Sándorfalvi Pap, 1941:254-255). Ő tehát szintén úgy vélte, hogy az eladáskor fennállt forgalmi érték és a tényleges érték különbözete a kár.

## *Eljárási szabályok*

A 7. §-ban említett követelést a károsodott fél per útján, vagy az alaprendelettel meghatározott nemperes eljárás útján érvényesíthette. Amennyiben a kereset vagy a kérelem a telekkönyvi tulajdonos ellen irányult, a keresetet, illetve a kérelmet a telekkönyvbe fel lehetett jegyezni. A kereset vagy a kérelem feljegyzése az ingatlan tekintetében perfeljegyzéssel, a követelés tekintetében pedig a jelzálogjog előjegyzésével egyenlő hatályú volt. A megindított per folyamán a keresettel érvényesített jog iránt az alaprendelettel meghatározott nemperes eljárásnak, a kérelemmel megindított nemperes eljárás folyamán pedig keresetindításnak nem volt helye. Ha a károsodott fél a 7. §-ban említett követelést nemperes eljárás útján érvényesítette, ez az eljárás a járásbíró hatáskörébe tartozott. A keresetlevélre fennálló szabályoknak (1911. évi I. tc. 129. §) megfelelően szerkesztett kérelemre a bíróság a feleket egyezségi tárgyalásra idézte. Ha az egyezség megghiúsult, a bíróság a kérelem tárgyában a már megtartott egyezségi

eljárás – és a szükséghez képest további eljárás – alapján mind a két fél viszonyainak méltányos figyelembevételével végzéssel határoz. A járásbíróság végzése ellen felfolyamodásnak volt helye az ítélőtáblához, amely végérvényesen határozott. Amennyiben a bíróság a kérelemmel érvényesített jog iránt érdemben határozott, a jogot keresettel érvényesíteni többé nem lehetett. Amennyiben az alaprendelet másként nem rendelkezett, az eljárásban a polgári perrendtartás szabályait kellett megfelelően alkalmazni. Ezzel kapcsolatban felmerült az a jogorvoslati kérdés, hogy abban az esetben, ha a járásbíróság nem az ügy érdemében (pl. perköltségről) hozott végzést, ez ellen az ítélőtáblához vagy a polgári perrendtartás általános szabálya szerint a törvényszékhez lehetett felfolyamodással élni? Bár a marosvásárhelyi ítélőtábla előbbi jelölte meg jogorvoslati fórumként, egyik bírója vitatta ezt az álláspontot, ellentmondásosnak tartva például azt, hogy az ügy érdemében határozatot hozó ítélőtáblának így meg kellett várnia a nem érdemben határozó törvényszék döntését, mielőtt határozatot hozott (Demeter, 1942:154-156).

A 450/1942. M. E. számú rendelet akképp rendelkezett, hogy a 7. § alapján kártalanítási eljárást kizárólag az ingatlan fekvése szerint illetékes bíróság előtt lehetett megindítani, azonban, ha az ingatlanra több bíróság illetékessége kiterjedt, vagy több ingatlan vonatkozásában indították meg az eljárást, amelyek több bíróság illetékességébe tartoztak, a felperes választhatott közülük. A rendeletet 1942. január 22-én hirdették ki, így az eljárások megindítására nyitva álló egyéves határidő utolsó hónapjában ez határozta meg a bíróságok hatáskörét e tekintetben. A folyamatban lévő ügyeket át kellett tenni a fentiek szerinti bíróságokhoz.

Amennyiben a 6. vagy a 7. § alapján indított kereset (kérelem) tárgya ingatlanra vonatkozó tulajdonjog volt, és ezzel együtt az ingatlant terhelő jelzálogjogokat és más terhelő jogokat is töröltek a telekkönyvből, a vételár-visszatérítés vagy egyéb megtérítés fejében járó összeg a törölt jelzálogjogok és egyéb terhelő jogok szempontjából az ingatlan helyébe lépett. Ilyen esetben az említett összeget bírói letétbe kell helyezni s azt az árverési vételár felosztására irányadó szabályok szerint kell felosztani.

Amennyiben a 6. vagy a 7. §-ban meghatározott kereset (kérelem) tárgya ingatlanra vonatkozó tulajdonjog vagy ingatlan átadására vonatkozó más jog érvényesítése volt, az eljárás megindításának csak akkor volt helye, ha a fél a földművelésügyi miniszter nyilatkozatával igazolta, hogy az eljárás megindításának földbirtokpolitikai szempontból akadálya nem volt. A román földbirtokpolitikai (agrár reform) jogszabályok alapján megszerzett ingatlanoknak, valamint az alaprendelet 2. §-ának utolsó bekezdésében említett más úton megszerzett ingatlanoknak 1939. március 15. utáni elidegenítése vagy megterhelése – hacsak külön jogszabály másképp nem rendelkezett – a közigazgatási bizottság gazdasági albizottságának (az albizottság megalakulásáig a főispán) hozzájárulása nélkül érvénytelen volt. Az ilyen érvénytelen jogügylet alapján bejegyzett jogot hivatalból törölni kellett.

## *Bírói gyakorlat*

Bár a jogalkotó és a kommentáló jogászok munkája eredményeképpen számos forrás maradt fenn, amelyek alapján fel lehet vázolni az észak-erdélyi földbirtokpolitikai intézkedések jogi vonatkozásait, a bírói gyakorlat ismertetése elengedhetetlen ahhoz, hogy árnyaltabb képet kapjunk. Hiszen számos részletszabály, amelyeket nem tartalmaztak a rendeletek, a bírósági határozatokban kristályosodott ki, akár a m. kir. Kúria előtti eljárásban.

A nagyváradi ítélőtábla az alaprendelet 6. §-ában írott anyagi jogszabályra alapított keresetet különösen azért ítélte alaposnak, mert azt a felperesek által érvényesített tényállást, hogy ők a megszállott területen lévő földjeik megművelésében a határátlépésnek hatóságilag károsan korlátozott volta miatt kényszerhelyzetben voltak, a köztudomás alapján megállapította (Erdélyi Jogélet, 1942/7. 137.). Szintén a nagyváradi ítélőtábla helybenhagyta az első fokon eljáró bíróság határozatát, amelyben az megállapította, hogy nem támaszthat kárenyhítési igényt az, aki üzletszerűen kötött ingatlanforgalmi ügyleteket (Erdélyi Jogélet, 1943/1. 15.). A Kúria pedig megállapította, hogy nem tekinthető súlyos kárnak az a különbözet, amely az 1.386.878 lej értékű ingatlanok 1.250.000 lejért történt elidegenítése révén mutatkozott, hiszen ilyen eltérés (kevesebb, mint 10%) a gazdasági élet rendes viszonyai között is lehetséges volt (Erdélyi Jogélet, 1944/3. 65.)

Amint fentebb írtam, több különböző vélemény alakult ki abban a kérdésben, hogy mi tekinthető kárnak (a súlyos kár pedig csak ez alapján volt megállapítható). A kérdés fontosságára tekintettel az érintett négy ítélőtábla 1941. december 9-én értekezletet tartott Nagyváradon, ahol megállapodtak abban, hogy az eljáró bíróság az alaprendelet 7. §-a szerinti kártalanítási eljárásban az érték megállapításánál az ingatlan elvesztésének vagy elidegenítésének idejekor fennállott árszinthez nincs kötve, hanem az ingatlan valóságos értékét az 1918. október 28. előtt vagy 1940. szeptember 15. után kialakult ingatlanárak és egyéb értékmegállapító tényezők alapján is megállapíthatta. A kár, illetve nyereség fennforgását a bíróság eladás esetén az eladási ár és a most említett valóságos ingatlanérték között mutatkozó különbség figyelembevételével állapíthatta meg. Arról is megállapodtak, hogy az alaprendelet 6. és 7. §-ában meghatározott igény az ingatlanát elvesztő vagy elidegenítő örököseire átszállt, de ők között elvileg nem volt átruházható. Az alaprendelet 7. §-a szerinti eljárás (kártalanítási eljárás) jogerős befejezése után a perújítás szabályai szerint az eljárás megújításának volt helye. A táblák közti értekezlet az alaprendeletet azzal a rendelkezéssel javasolta kiegészíteni, hogy a kártalanítási eljárásban az ingatlan fekvése szerinti bíróság kizárólagosan legyen illetékes (ennek eleget téve bocsátotta ki a kormány a 450/1942. M. E. számú rendeletet a következő hónapban). A megállapodás természetesen csak az ajánlás erejével bírt, hiszen a bírói függetlenség miatt kötelező szabályként nem érvényesülhetett (Torday, 1942:223-224). Ahogyan már írtam, a kormány

a 3000/1942. M. E. számú rendeletében felülírta a megállapodásnak a kár megállapítására vonatkozó részét.

## **Összefoglalás**

A fent leírtak összegzéseképpen megállapítható, hogy az 1440/1941. M. E. számú kormányrendelet, bár alapvetően az ingatlanokra vonatkozó magyar jogszabályok hatályát terjesztette ki a második bécsi döntés által Magyarországnak visszajuttatott keleti és erdélyi országrészre, a telekkönyvi törlési és a kártalanítási eljárások miatt talán a legfontosabb jogszabállyá vált azok közül, amelyeket a magyar kir. kormány a területnek az anyaországgal való egyesítése érdekében alkotott. Míg a telekkönyvi törlésre irányuló eljárások az eredeti, azaz az elidegenítés előtti állapot helyreállítását célozták (in integrum restitutio) az ingatlan visszajuttatásával és a vételár (akár részletekben történő) visszafizetésével, addig a kártalanítási peres és nemperes eljárások az elidegenítésből eredő súlyos kár és aránytalan nyereség megállapítása után bizonyos összegnek az elidegenítő számára történő megfizetését szolgálták. A (súlyos) kár megállapítása körül vita bontakozott ki a jogászok körében, amelyet végül a kormány rendelete döntött el. Ebben és a többi kérdésben számos állásfoglalás született, amelyeket az 1942 februárjában indult Erdélyi Jogélet című és a többi, jogi témájú folyóiratban publikáltak. Nemcsak a megjelent cikkek, hanem az ismertetett joggyakorlat miatt is kiemelkedő forrásoknak számítanak, hiszen a területen keletkezett bírósági anyagok nagy része elveszett vagy nem hozzáférhető. Az alaprendelet a román fennhatóság alatti ingatlantulajdoni viszonyokban bekövetkezett változásokat volt hivatott orvosolni, elsősorban a magyarok javára, azonban a második világháború utáni visszarendeződés során hatályon kívül helyezték az ez alapján hozott intézkedésekkel együtt (Tóth-Bartos, 2012:123). A jelen dolgozat nem hivatott a teljesség igényével ismertetni a visszacsatolt területen foganatosított földbirtokpolitikai intézkedések jogi vonatkozásait, csupán vázlata egy ilyen műnek, amely többek között a magyar államkincstár felelősségével, valamint a joggyakorlat mélyebb elemzésével is foglalkozhat.

## **Irodalom- és forrásjegyzék**

- Borbély, L. (1942). Az 1440/1941. M. E. sz. rendelet 7-9. szakaszainak magyarázata. *Magyar Jogi Szemle*, 23 (7), 125-131.
- Demeter, Gy. (1942). Perjogi vonatkozású széljegyzetek az 1440/1941. M. E. sz. rendelethez. *Erdélyi Jogélet*, 1 (8), 153-160.
- Glósz, M. (1942). Az 1440/1941. M. E. számú rendelet 6-11. §-ainak és az ezek alkalmazása körül kialakult nézeteknek és bírói gyakorlatnak ismertetése (I. rész). *Erdélyi Jogélet*, 1 (3), 1-10.

- Harsányi, I. (1942). Szükség van-e az 1440/1941. M. E. sz. rendelet 7-9. §-ainak kiegészítésére? *Magyar Jogi Szemle*, 23 (7), 131-134.
- Harsányi, I. (1943). Az erdélyi ingatlanperekről. *Gazdasági Jog*, 4 (5), 263-274.
- Hegedüs, F. (1942). Az 1440/1941. M. E. sz. rendelet 7-9. §-ainak sem kiegészítésére, sem módosítására nincs szükség. *Magyar Jogi Szemle*, 23 (9), 183-186.
- Rusztli, K. (1943). Az 1440/1941. M.E. sz. rendelet 6. §-a alapján indítható perek határideje és joghatálya. *Erdélyi Jogélet*, 2 (5), 97-102.
- Sándorfalvi Pap, I. (1941). Az erdélyi és keletmagyarországi ingatlanokról. *Királyi Közjegyzők Közlönye*, 40 (12), 245-255.
- Torday, L. (1942). Az 1440/1941. M. E. sz. rendeleten alapuló törlési per, illetőleg kártalanítási eljárás és az illetékes kir. ítélőtáblák között létrejött megállapodás. *Gazdasági Jog*, 3 (4), 221-224.
- Tóth-Bartos, A. (2012). Birtokpolitika Észak-Erdélyben, 1940-1944. *Korall*, 13 (47), 101-125.
- Joggyakorlat (1942). *Erdélyi Jogélet*, 1 (7), 137-146.
- Joggyakorlat (1943). *Erdélyi Jogélet*, 2 (1), 15-24.
- Joggyakorlat (1944). *Erdélyi Jogélet*, 3 (3), 65-68.
1940. évi XXVI. törvénycikk a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrésznek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről
- A m. kir. minisztérium 1941. évi 1.440. M. E. számú rendelete, a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrészen az ingatlanokra vonatkozó magánjogi jogszabályok hatályának kiterjesztéséről
- A m. kir. minisztérium 1941. évi 2.780. M. E. számú rendelete, a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrészre vonatkozó 1.440/1941. M. E. számú rendelet földbirtokpolitikai vonatkozású rendelkezéseinek módosításáról és kiegészítéséről
- A m. kir. minisztérium 1941. évi 4.730. M. E. számú rendelete, a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrészen az ingatlan elidegenítésének vagy megterhelésének megtámadására vonatkozó perindítási szándék bejelentési határidejének újabb megállapításáról
- A m. kir. minisztérium 1941. évi 6.340. M. E. számú rendelete, a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrészen az ingatlan elidegenítésének vagy megterhelésének megtámadására vonatkozó rendelkezések módosításáról
- A m. kir. minisztérium 1942. évi 450. M. E. számú rendelete, a visszacsatolt keleti és erdélyi országrészekben fekvő ingatlan elvesztéséből eredő kártalanítási ügyekben eljáró bíróság illetékességének megállapításáról
- A m. kir. minisztérium 1942. évi 3.000. M. E. számú rendelete, a visszacsatolt keleti és erdélyi országrészen fekvő ingatlanok elidegenítéséből eredő kártérítést szabályozó 1.440/1941. M. E. számú rendelet értelmezéséről, illetőleg kiegészítéséről